

ХИТКА СТАБІЛІЗАЦІЯ

Говорячи про реформи, не можна оминати увагою банківську систему, яка стараннями регулятора перебуває у режимі «турбулентності» вже не один місяць поспіль. Та чи є реальна користь від цих старань? Про основні проблеми вітчизняної банківської системи, належні і неналежні способи боротьби з ними та перспективи повернення довіри до українських банків «УЮ» говорив із радником юридичної фірми Asters Габрієлом АСЛАНЯНОМ

Пане Габрієле, як вважаєте, якими є основні причини кризи в банківській сфері України?

Загальний стан українських банків оцінювався як незадовільний ще з 2009 року. Політична та економічна ситуація, що склалася в Україні протягом останніх двох років, повністю розкрила істотні недоліки національної банківської системи.

Серед найсуттєвіших проблем, які необхідно відзначити передусім, була присутність на банківському ринку значної кількості так званих кишенькових установ. Одним із типових атрибутів таких банків була приналежність до бізнес-груп з пріоритетними інтересами за межами сфери фінансів. Фактично, основним призначенням цих банків було фінансування потреб своїх впливових «покровителів» та робота як конвертаційних центрів. Таким фінансовим установам, зважаючи на

їхню наближеність до тодішньої влади, вдавалося залучати значні обсяги депозитів, навіть попри недовгу історію існування або незначну присутність на ринку. Сама лише присутність серед власників високопоставлених чиновників розглядалася як гарантія надійності відповідних установ за рахунок лояльності регулятора і необмеженого доступу до джерел фінансування.

Зміни в українській владній верхівці суттєво вдарили по платоспроможності таких банків і, разом із цим, підірвали довіру ринку до банківської системи в цілому.

Які із заходів, вчинених для стабілізації банківської сфери в Україні, можна назвати найсуттєвішими?

Перш за все, я наголошу на тому, що спроможність банків залучати капітал і кредитувати бізнес — невідмінна умова сталого економічного зростання. Тому

стабілізація банківської системи є одним із найважливіших факторів нормалізації ситуації в економіці України в цілому. Ще на початку 2014 року Національний банк України згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду оголосив про свої наміри провести реформи і очистити банківський сектор від неефективних банків. Серед першочергових заходів, вжитих НБУ, були жорсткі адміністративні обмеження на валютні операції, а також перерахування та отримання коштів фізичними і юридичними особами. Завдяки цьому вдалося зупинити стрімке вимивання грошей з банківської системи. Наприкінці 2014 року як тимчасовий захід, спрямований на зменшення впливу капіталу з банків (до 1 січня 2017 року або до прийняття Верховною Радою України рішення щодо втрати ним чинності у зв'язку із стабілізацією фінансово-економічної ситуації в Україні), парламентом було впроваджено мораторій на нарахування та сплату дивідендів, а також на викуп банком розмішених ним акцій. У 2015 році було внесено зміни до Цивільного кодексу України, згідно з якими банки більше не зобов'язані повертати клієнтам строкові депозити і нараховані за ними відсотки до настання терміну їх виплати, якщо це не визначено умовами договору банківського строкового вкладу.

▶ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ НАВРЯД ЧИ ТОРКНЕТЬСЯ ▶ РЕГУЛЮВАННЯ І КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

Наступні кроки регулятора мали на меті посилення відповідальності власників за діяльність підконтрольних їм банків. Зокрема, у березні 2015 року було ухвалено розроблений Національним банком України закон, згідно з яким запроваджено кримінальне переслідування за порушення законодавства та нормативних актів НБУ, що призводять до неплатоспроможності банків. І головним адресатом цих законодавчих нововведень стали власники банків.

Наступними були масштабні регуляторні ініціативи НБУ, спрямовані на виявлення бенефіціарів банківських установ, які до цього часу мали можливість уникнути контролю шляхом дроблення своїх часток між пов'язаними з ними структурами та використання численних підставних компаній.

Також Національний банк України розробив і впровадив у дію нормативну базу для застосування вкрай жорстких заходів впливу на банки з непрозорою структурою власності, включно з визнанням банку проблемним, відмовою у наданні рефінансування кредитів або відмовою у видачі генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій. Відповідальність за розкриття структури власності банків було покладено безпосередньо на банківські установи.

І наскільки ефективними виявилися всі ці заходи?

На сьогодні очевидним результатом зусиль, спрямованих на стабілізацію фінансової системи країни,

стало виведення з ринку безпрецедентної кількості неплатоспроможних банківських установ — близько 60 зі 180, які працювали в Україні на початку 2014 року. Своїми жорсткими діями регулятор відправив сигнал ринку про те, що ситуація в банківському секторі під контролем. Причому, якщо це буде потрібно, контроль посилюватиметься доти, доки дії учасників ринку не стануть максимально прозорими і передбачуваними.

Загалом, незважаючи на те, що банківська система продовжує залишатися збитковою, вдалося уникнути її повного колапсу, який виражався б у неконтрольованому закритті найбільших банків та зупинці всіх фінансових операцій. На тлі зниження градусу занепокоєння на ринку з'явилися перші новини про збільшення депозитних портфельів деяких установ, що є позитивним сигналом поступового повернення довіри до банків у країні.

Чи продовжиться ця тенденція і які чинники впливатимуть на ситуацію у банківській сфері у подальшому?

Як видно, у разі відсутності значних економічних потрясінь (наприклад, курсових «гойдалок») така тенденція продовжиться і в 2016 році. Разом із тим, підбивати остаточні підсумки поки передчасно. Грунтуючись на недавніх заявах керівництва Національного банку України, шокова терапія для української банківської системи, що розпочалася у 2014 році, досі не закінчилася. Крім того, майже в повному обсязі продовжують діяти обмежувальні заходи на валютному ринку. Це свідчить про те, що вітчизняний фінансовий сектор, як і вся українська економіка, поки не вийшов зі стадії реанімації. Поточна політика НБУ підтвердила свою ефективність при наведенні елементарного порядку. Однак, на мою думку, вона лише частково сумісна з переходом до активного економічного зростання.

Які заходи може і повинен взяти Національний банк України в цій ситуації?

Я вважаю, що за умов дії обмежень на досить стандартні валютні операції (наприклад, норми про обов'язковий продаж валютної виручки, неможливість дострокового зняття депозитів в іноземній валюті, репатріації іноземних інвестицій або дострокового погашення іноземних кредитів) ринок отримує сигнал, що не все в порядку і треба дотримуватися обережності. Очевидно, що НБУ усвідомлює це. Тому за умови повноцінної і довгострокової стабілізації військово-політичної обстановки і припинення економічного спаду можна очікувати поступового скасування або пом'якшення найбільш болючих для ринку заборон і обмежень.

Варто зауважити, що лібералізація навряд чи торкнеться регулювання та контролю за діяльністю банків, оскільки, як показала практика, повернення втраченої довіри до банківської системи обходиться державі вкрай дорого. У свою чергу, ніщо так не сприяє зміцненню довіри до банків, як прозора й послідовна політика регулятора.